

דבר תורה לפרשת השבוע

פרשת וישלח – "בעל הבית השתגע" סודם של שמעון ולוי¹

הרב גור גלון
ישיבת הר ברכה

פרשת מעשה שמעון ולוי בשכם היא אחת הפרשיות הקשות והנוקבות בספר בראשית. לאחר הפגיעה הנוראה בדינה, שמעון ולוי יוצאים לפעולת נקם והורגים את כל זכרי העיר שכם. תגובתו של יעקב אבינו למעשה היא חריפה וברורה. הוא מציג בפניהם טיעונים רציונליים, מדיניים וביטחוניים כבדי משקל:

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל שְׁמֵעוֹן וְאֶל לֵוִי: עֲכָרְתֶּם אֶתִּי לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיֹשֶׁב הָאָרֶץ, בְּכַנְעָנִי וּבְפָרְזִי, וְאֲנִי מֵתִי מִסָּפֶר, וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וְהַכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי" (בראשית ל"ד, ל')

יעקב טוען: המעשה שלכם מסוכן. הוא עלול להוביל למלחמה אזורית ולהשמדת המשפחה כולה. אלו טענות הגיוניות שקשה להתווכח איתן. אולם, התורה בוחרת לסיים את הפרשה דווקא בתשובתם הקצרה והניצחת של האחים:

"וַיֹּאמְרוּ: הַכְּזֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אַחֲוָתֵנוּ?" (בראשית ל"ד, ל"א)

וכאן עולה השאלה הגדולה: מדוע המילה האחרונה ניתנת לשמעון ולוי? מדוע נראה שהתורה, ואף הקב"ה (שמגן עליהם בהמשך, ככתוב: **"וַיְהִי חֲתַת אֱלֹהִים עַל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב"**), מצדדים בגישה ה"משוגעת" והקיצונית לכאורה, ולא בגישה האחראית והשקולה של יעקב?

כשנחצה הקו האדום

התשובה לשאלה זו מתבהרת לעיתים רק מתוך אסון. לאחר הטבח הנורא בשמחת תורה, ניתן להבין את עומק דבריהם של שמעון ולוי. האחים אינם עונים ליעקב תשובה "עניינית". הם לא אומרים לו "אל תדאג, מבחינה צבאית אנחנו חזקים". הם אומרים משהו אחר לגמרי: **יש קו אדום שכשהוא נחצה – אנחנו מפסיקים לעשות חשבונות.**

הם אומרים ליעקב: האם ייתכן שדבר כזה יעשה לבת ישראל, ואנחנו נמשיך לשקול שיקולים פוליטיים? התשובה היא לא. ברגע שנחצה הגבול המוסרי הזה, "בעל הבית משתגע". אנחנו פועלים מתוך שיגעון מוחלט, מתוך התעלמות מהסכנות, כי המציאות מחייבת תגובה שאינה מידתית.

¹ מבוסס על שיעורו של הרב ליאור אנגלמן

השיגעון ככלי הרתעה

יעקב אבינו צודק – אי אפשר לנהל חיים שלמים ב"שיגעון". בעל בית שמשתגע כל הזמן הוא פשוט משוגע, וזה מסוכן. אבל בעל בית שלעולם לא יודע להשתגע – מסוכן לא פחות.

שמעון ולוי מלמדים אותנו שכאשר הצד השני מאבד צלם אנוש וחוצה כל גבול, התגובה חייבת להיות כזו שמבהירה: "איתנו לא מתעסקים". ההרתעה האמיתית נוצרת כשהאויב מבין שפגיעה בציפור נפשנו תוביל לתגובה שאינה כפופה לחוקי ההיגיון הרגילים.

כפי שכותב הרש"ר הירש:

תשובתם היחידה, "הכזונה", מגלה את כל הנמוק למעשיהם. בעל האחזה לא היה מרשה לעצמו לעולם הנהגה כזאת, אלו לא היתה העלמה המדברת נערה יהודיה... מתוך מחשבה זו הפירו שמעון ולוי שיש זמנים בהם גם על משפחת יעקב מטל לאחז בחרב כדי להגן על טהרה וכבוד. כל עוד מכבדים יושבי הארץ רק את זכויותיהם של בעלי הכח, יהיה על יעקב לדעת כיצד לאחז בחרב. לבני יעקב לא היה ענין לפעל בזהירות, הם רצו להטיל את אימתם על אחרים, כדי שלעולם לא יהיה אחד שיעיז לחזר ולעשות להם דבר כזה. אין להשאיר את בנות יעקב עצובות ונתונות לחסדי אחרים.

על "חפים מפשע" ומוסר מלחמה

יש הטוענים כנגד הפגיעה בבלתי מעורבים בשכם. על כך עונה ה"אור החיים" הקדוש, ומסביר מדוע הרגו שמעון ולוי את כל אנשי העיר ולא רק את שכם וחמור. דבריו מקבילים משנה תוקף בימינו:

"ונראה כי דין זה שדנו שמעון ולוי... כיון שמצאו שגזלו את אחותם ובאו להוציאה ועמדו נגדם לבלתי נתונה, הרי הם כרודפים, והתורה אמרה: 'הבא להרגך השכם להרגו', ואפלו אדם אחד שרודפים אחריו להרגו, ועמדו כמה בני אדם ומעבדים ביד מציל הדם, דינם כרודף ודמם מתר".

האור החיים מסביר: אנשי העיר לא היו "חפים מפשע". הם היוו את החיץ, המגן האנושי וההתנגדות שמנעה את הצלת דינה. מי שעומד בדרכם של כוחותינו להציל את החטופים או למגר את הרוע – דמו בראשו, והוא חלק מהרודף.

נקמה כערך

המילה "נקמה" הפכה למוקצה בתרבות המודרנית, אך שמעון ולוי מחזירים אותה למקומה הראוי. יש מצבים בהם הנקמה איננה יצר שפל, אלא ביטוי לצדק ולכבוד לאומי שנרמס. כשאנו רואים חיילים שרים "לנקום נקמת בארי וכפר עזה", זוהי תגובה בריאה של עם שמסרב לקבל את הרע כנורמה.

שמעון ולוי חיכו שלושה ימים לפני הפעולה. זה לא היה אימפולסיבי, אלא שיגעון מחושב. היכולת לשמור על הלהט, על ה"שיגעון" הקדוש הזה, גם כשהזמן עובר וגם כשהעולם לוחץ – היא זו שתבטיח את הניצחון.

יהי רצון שנזכה לפעול בגבורה, מתוך שיקול דעת אך גם מתוך אותה עוצמה בלתי מתפשרת של "הכזונה יעשה את אחותנו", עד לניצחון המוחלט.